

O'SPIRINLARDA KIBERZO'RAVONLIKKA QARSHI PSIXOLOGIK IMMUNITETNI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOY-PSIXOLOGIK OMILLARI

D.A.Otakulova¹

Mas'ul muallif: Otakulova Dilorom Azimjonovna, NavDU Psixologiya kafedrası dotsenti v/b, PhD.

Received: 17 Oktabr 2026

Accepted: 22 Oktabr 2026

Published: 27 Oktabr 2026

Copyright: © 2026 by the author(s). Licensee Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi.

Iqtibos uchun: Otakulova, D. A. O'SPIRINLARDA KIBERZO'RAVONLIKKA QARSHI PSIXOLOGIK IMMUNITETNI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOY-PSIXOLOGIK OMILLARI / D. A. Otakulova // Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi. — 2026. — T. 10, № 2. — B. 443–447.

1. NavDU Psixologiya kafedrası dotsenti v/b, PhD

Annotatsiya. Mazkur maqolada o'spirinlarda kiberzo'ravonlikka qarshi psixologik immunitetni shakllantirishning ijtimoiy-psixologik omillari, ularning shaxsiy barqarorlik, emotsional o'zini o'zi boshqarish va ijtimoiy moslashuv jarayonlari bilan o'zaro aloqadorligi nazariy jihatdan tahlil qilingan. Raqamli kommunikatsiya muhitining kengayishi natijasida yuzaga kelayotgan psixologik tahdidlar, xususan, virtual ta'qib, kamsitish, ijtimoiy rad etish, manipulyativ ta'sir va shaxsiy daxlsizlikning buzilishi o'spirinlarning emotsional holati hamda shaxslararo munosabatlariga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligi yoritilgan. Kiberzo'ravonlikka nisbatan psixologik immunitet shaxsning raqamli muhitdagi xavf omillarini anglash, destruktiv axborot ta'sirini tanqidiy baholash, emotsional muvozanatni saqlash, o'z psixologik chegaralarini himoya qilish va samarali koping strategiyalaridan foydalanish imkoniyatlarini birlashtiruvchi integrativ psixologik resurs sifatida talqin etilgan. Shuningdek, oilaviy munosabatlarning barqarorligi, ota-onalarning emotsional qo'llab-quvvatlashi, tengdoshlar guruhidagi ijtimoiy mavqe, shaxslararo ishonch, empatiya, o'zini o'zi baholash hamda raqamli savodxonlikning himoyalovchi imkoniyatlari nazariy jihatdan asoslangan. Psixologik immunitet shakllanishida shaxsiy resurslar va ijtimoiy muhit ta'sirining o'zaro uyg'unligi, ayniqsa, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, refleksiv tafakkur va konstruktiv xulq-atvor strategiyalarining ahamiyati ochib berilgan. Maqolada kiberzo'ravonlikning psixologik oqibatlarini kamaytirishga qaratilgan profilaktik yondashuvlar, psixologik xavfsizlikni ta'minlash hamda o'spirinlarning raqamli muhitdagi ijtimoiy-psixologik barqarorligini mustahkamlash imkoniyatlari yuzasidan nazariy xulosalar shakllantirilgan.

Kalit so'zlar: o'spirinlik davri, kiberzo'ravonlik, psixologik immunitet, ijtimoiy-psixologik omillar, raqamli xavfsizlik, emotsional barqarorlik, psixologik himoya, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, koping strategiyalari, refleksiv tafakkur, raqamli savodxonlik, psixologik rezilyentlik.

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ИММУНИТЕТА К КИБЕРБУЛЛИНГУ В ЮНОШЕСКОМ ВОЗРАСТЕ

Аннотация. В статье представлен теоретический анализ социально-психологических факторов формирования психологического иммунитета к кибербуллингу в юношеском возрасте, а также их взаимосвязи с личностной устойчивостью, эмоциональной саморегуляцией и социальной адаптацией. Рассматриваются психологические угрозы, возникающие в условиях расширения цифровой коммуникации, включая виртуальное преследование, унижение, социальное отвержение, манипулятивное воздействие и нарушение личных границ, способные оказывать негативное влияние на эмоциональное состояние и межличностные отношения молодых людей. Психологический иммунитет к кибербуллингу интерпретируется как интегративный психологический ресурс личности, объединяющий способность распознавать риски цифровой среды, критически оценивать деструктивные информационные воздействия, сохранять эмоциональное равновесие, защищать собственные психологические границы и применять конструктивные копинг-стратегии. Особое внимание уделяется защитному потенциалу благоприятных семейных отношений, эмоциональной поддержки родителей, социального статуса в группе сверстников, межличностного доверия, эмпатии, самооценки и цифровой грамотности. Обосновывается значение взаимодействия личностных ресурсов и социальной среды в развитии психологической устойчивости к киберагрессии. Раскрывается роль социальной поддержки, рефлексивного мышления и конструктивных поведенческих стратегий в предупреждении негативных психологических последствий цифрового насилия. На основе проведённого теоретического анализа сформулированы положения, направленные на совершенствование профилактической работы, обеспечение психологической безопасности и укрепление социально-психологической устойчивости личности в цифровой среде.

Ключевые слова: юношеский возраст, кибербуллинг, психологический иммунитет, социально-психологические факторы, цифровая безопасность, эмоциональная устойчивость, психологическая защита, социальная поддержка, копинг-стратегии, рефлексивное мышление, цифровая грамотность, психологическая резильентность.

SOCIO-PSYCHOLOGICAL FACTORS IN THE DEVELOPMENT OF PSYCHOLOGICAL IMMUNITY TO CYBERBULLYING AMONG ADOLESCENTS AND YOUNG PEOPLE

Abstract. This article presents a theoretical analysis of the socio-psychological factors contributing to the development of psychological immunity to cyberbullying among adolescents and young people, with particular emphasis on their relationships with personal resilience, emotional self-regulation, and social adaptation. The study examines psychological threats associated with the expansion of digital communication, including online harassment, humiliation, social exclusion, manipulative interactions, and violations of personal boundaries, which may negatively affect emotional well-being and interpersonal relationships. Psychological immunity to cyberbullying is conceptualized as an integrative psychological resource encompassing the ability to recognize digital risks, critically evaluate harmful online influences, maintain emotional balance, establish and protect personal boundaries, and employ constructive coping strategies. Particular attention is devoted to the protective role of supportive family relationships, parental emotional involvement, peer-group status, interpersonal trust, empathy, self-esteem, and digital literacy. The article provides a theoretical explanation of how personal psychological resources interact with environmental conditions to promote resistance to cyberaggression. The importance of social support, reflective thinking, and constructive behavioral strategies in reducing vulnerability to online victimization is also discussed. Based on the theoretical analysis, the article identifies promising directions for psychological prevention, the promotion of digital psychological safety, and the strengthening of socio-psychological resilience. The findings offer a conceptual basis for developing preventive and psychoeducational interventions aimed at improving young people's capacity to respond effectively to cyberbullying and maintain psychological well-being in digital environments.

Keywords: adolescence, cyberbullying, psychological immunity, socio-psychological factors, digital safety, emotional stability, psychological protection, social support, coping strategies, reflective thinking, digital literacy, psychological resilience.

Kirish. Jahonda raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi, ijtimoiy tarmoqlarning kundalik muloqot vositasiga aylanishi hamda virtual kommunikatsiya imkoniyatlarining kengayishi o'spirinlar ijtimoiylashuvining yangi psixologik shart-sharoitlarini yuzaga keltirmoqda. Ayniqsa, raqamli muhitda shaxslararo munosabatlarning murakkablashuvi, anonim muloqot imkoniyatlarining ortishi, destruktiv axborot ta'sirining kuchayishi hamda virtual tajovuzkorlik shakllarining tarqalishi o'spirinlarning psixologik xavfsizligi va emotsional barqarorligiga tahdid solmoqda. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (WHO) tomonidan 2024-yilda e'lon qilingan, 44 mamlakat va hududdagi qariyb 280 ming nafar 11, 13 va 15 yoshli o'quvchilar ma'lumotlariga asoslangan HBSC xalqaro tadqiqoti natijalariga ko'ra, respondentlarning 15 foizi kiberzo'ravonlik qurboni bo'lganini, 12 foizi esa boshqalarga nisbatan kiberzo'ravonlik sodir etganini bildirgan. Shuningdek, 2018–2022-yillar oralig'ida kiberzo'ravonlikka uchrash ko'rsatkichi o'g'il bolalarda 12 foizdan 15 foizga, qizlarda esa 13 foizdan 16 foizga oshgan. Mazkur ko'rsatkichlar raqamli muhitdagi zo'ravonlikning o'spirinlar ruhiy salomatligi va ijtimoiy moslashuviga ta'sirini chuqur o'rganish, ularda psixologik himoyalanih resurslarini rivojlantirish hamda kiberzo'ravonlikka qarshi psixologik immunitetni shakllantirishning ijtimoiy-psixologik omillarini aniqlash zarurati ortib borayotganligini ko'rsatmoqda.

Dunyoning yetakchi ilmiy-tadqiqot markazlarida kiberzo'ravonlikning psixologik oqibatlarini, virtual tajovuzga nisbatan individual sezgirlik, emotsional o'zini o'zi boshqarish, shaxsiy rezilyentlik, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va raqamli xavfsizlik kompetensiyalarining himoyalovchi imkoniyatlarini o'rganishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Zamonaviy ijtimoiy-psixologik yondashuvlarda kiberzo'ravonlikka nisbatan psixologik immunitet shaxsning tashqi destruktiv ta'sirlarni anglash, ularga nisbatan tanqidiy munosabat bildirish, emotsional muvozanatini saqlash va konstruktiv xulq-atvor strategiyalarini tanlash imkoniyatlarini birlashtiruvchi kompleks psixologik resurs sifatida talqin etilishi mumkin. Shu nuqtayi nazardan, o'spirinlarning o'zini o'zi baholashi, refleksiv tafakkuri, empatik qobiliyatlari, stressga bardoshlilik va kommunikativ kompetentligini rivojlantirish bilan bir qatorda, oilaviy qo'llab-quvvatlash, tengdoshlararo munosabatlar va ta'lim muhitidagi psixologik xavfsizlikning o'zaro ta'sirini aniqlash muhim ilmiy ahamiyat kasb etmoqda. Mazkur yo'nalishda kiberzo'ravonlikka nisbatan himoyalanihning shaxsiy, emotsional-regulyativ hamda ijtimoiy-psixologik mexanizmlarini yaxlit tizim sifatida tadqiq etish, profilaktik yondashuvlarni takomillashtirish va psixologik immunitetni mustahkamlashga qaratilgan ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqish ustuvor vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

O'zbekistonda yoshlarning ma'naviy-psixologik salomatligini mustahkamlash, raqamli axborot makonida shaxsiy xavfsizligini ta'minlash va virtual zo'ravonlikning salbiy oqibatlarini oldini olish masalalari ijtimoiy-psixologik tadqiqotlarning dolzarb yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda. O'spirinlarning ijtimoiy tarmoqlardagi faolligi, virtual muloqotda tengdoshlar fikriga yuqori darajada bog'liqligi, ijtimoiy ma'qullanishga ehtiyoji va emotsional ta'sirchanligi kiberzo'ravonlikka nisbatan psixologik zaiflikni kuchaytirishi mumkin. Shu bois oila, ta'lim muassasasi va tengdoshlar guruhining himoyalovchi imkoniyatlarini o'zaro uyg'unlashtirish, o'spirinlarda shaxsiy chegaralarni anglash, psixologik rezilyentlik, emotsional o'zini o'zi boshqarish va konstruktiv koping strategiyalarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, kiberzo'ravonlikka qarshi psixologik immunitet shakllanishida ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, shaxslararo ishonch, o'zini o'zi qadrlash hamda raqamli kommunikativ kompetentlikning o'zaro bog'liqligini ilmiy jihatdan asoslash,

xavf va himoya omillarini differensial tahlil qilish hamda profilaktik-psixologik ta'sir mexanizmlarini takomillashtirishga ehtiyoj ortmoqda.

Mamlakatimizda mazkur yo'nalishdagi ilmiy-amaliy vazifalarni amalga oshirishning huquqiy asoslari ham izchil mustahkamlanmoqda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasining 2024-yil 14-noyabrda O'RQ-996-son «Bolalarni zo'ravonlikning barcha shakllaridan himoya qilish to'g'risida»gi Qonunida Internet va telekommunikatsiya tarmoqlari orqali amalga oshiriladigan zo'ravonlik holatlarini ham qamrab oluvchi huquqiy normalar belgilangan. Ushbu qonunda bolalarning sha'ni, qadr-qimmati, ruhiy salomatligi va qonuniy manfaatlarini himoya qilish, zo'ravonlikning oldini olish, jabrlanganlarga psixologik yordam ko'rsatish hamda ijtimoiy moslashuvini qo'llab-quvvatlash masalalariga alohida e'tibor qaratilgan.

Mazkur huquqiy yondashuvlar o'spirinlarda kiberzo'ravonlikka qarshi psixologik immunitetni shakllantirishning ijtimoiy-psixologik omillarini aniqlash, shaxsiy himoya resurslarini rivojlantirish va raqamli muhitda psixologik xavfsizlikni ta'minlashga qaratilgan ilmiy tadqiqotlarning nazariy hamda amaliy ahamiyatini belgilamoqda.

Adabiyotlar tahlili. Kiberzo'ravonlikning ijtimoiy-psixologik mohiyati, uning shaxs rivojlanishiga ta'siri hamda raqamli muhitdagi destruktiv xatti-harakatlardan himoyalash mexanizmlari zamonaviy psixologiya fanida keng o'rganilayotgan ilmiy muammolardan biri hisoblanadi. Mazkur yo'nalishdagi tadqiqotlarda kiberzo'ravonlik shaxslararo munosabatlarning virtual makonga ko'chishi natijasida yuzaga keladigan, psixologik bosim, tahdid, kamsitish va ijtimoiy chetlashtirish orqali namoyon bo'ladigan destruktiv kommunikativ xulq-atvor shakli sifatida tavsiflanadi. Xususan, P.K.Smith va uning hammualliflari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda kiberzo'ravonlikning an'anaviy zo'ravonlikdan farqlanuvchi jihatlari, elektron aloqa vositalari orqali amalga oshirilishi, tajovuzkorning anonim qolish imkoniyati hamda jabrlanuvchining psixologik holatiga ta'siri yoritilgan. Tadqiqotchilar virtual tajovuzning shaxslararo munosabatlardagi ziddiyatlarni kuchaytirishi, o'spirinlarda himoyasizlik hissini yuzaga keltirishi va psixologik moslashuv jarayonini murakkablashtirishiga e'tibor qaratganlar [10]. R.S.Tokunaga esa kiberzo'ravonlikka uchrash holatlarini tizimli tahlil qilib, uning psixosotsial, emotsional va akademik muammolar bilan bog'liqligini ko'rsatgan. Muallifning yondashuvi raqamli zo'ravonlikni faqat texnologik xavf emas, balki shaxsning ijtimoiy munosabatlari va psixologik farovonligi bilan uzviy bog'liq hodisa sifatida o'rganish zarurligini asoslashga imkon beradi [11].

R.M.Kowalski, G.W.Giumetti, A.N.Schroeder va M.R.Lattanner tomonidan amalga oshirilgan metatahlilda kiberzo'ravonlikning yuzaga kelishiga ta'sir etuvchi individual va ijtimoiy omillar, jabrlanishning psixologik oqibatlari hamda virtual tajovuzkorlikning an'anaviy bulling bilan o'zaro aloqadorligi tizimlashtirilgan. Tadqiqotchilar kiberzo'ravonlikni tushuntirishda shaxsiy xususiyatlar, ijtimoiy munosabatlar va kommunikativ muhit omillarini birgalikda hisobga olish zarurligini ta'kidlaganlar [7].

I.Zych, R.Ortega-Ruiz va R.Del Rey tomonidan olib borilgan tizimli adabiyotlar tahlilida esa kiberzo'ravonlikning shakllanishi hamda davom etishida shaxsiy va kontekstual xavf omillari bilan bir qatorda, himoyalovchi psixologik resurslarning ahamiyati ko'rsatib berilgan. Mazkur yondashuv kiberzo'ravonlik profilaktikasini faqat tajovuzkor xulq-atvorni cheklash bilan emas, balki o'spirinlarning ijtimoiy kompetentligini, konstruktiv mulqot ko'nikmalarini va psixologik moslashuvchanligini rivojlantirish bilan bog'liq holda tashkil etish zarurligini anglatadi [8].

M.P.Hamm, A.S.Newton, A.Chisholm va boshqa tadqiqotchilar tomonidan ijtimoiy tarmoqlardagi kiberzo'ravonlikning bolalar va o'spirinlar ruhiy salomatligiga ta'siri yuzasidan o'tkazilgan ilmiy sharhda virtual ta'qibga uchrash va depressiv belgilar o'rtasida izchil bog'liqlik mavjudligi aniqlangan. Tadqiqotda kiberzo'ravonlikka duch kelgan o'spirinlarning ayrim hollarda passiv himoyalash strategiyalarini tanlashi hamda vaziyatni o'zgartirish imkoniyatlariga yetarlicha ishonmasligi qayd etilgan [5].

C.L.Nixon tomonidan amalga oshirilgan ilmiy tahlilda ham kiberzo'ravonlikning emotsional farovonlik, psixologik salomatlik va ijtimoiy moslashuv bilan bog'liq oqibatlariga e'tibor qaratilgan [9]. Ushbu tadqiqotlar natijalarini umumlashtirish asosida kiberzo'ravonlikka qarshi psixologik immunitetni shakllantirishda emotsional o'zini o'zi boshqarish, shaxsiy chegaralarni himoya qilish, muammoli vaziyatni adekvat baholash va zarur hollarda ijtimoiy yordamga murojaat qilish ko'nikmalarini rivojlantirish muhimligi haqida xulosa chiqarish mumkin.

S.Hinduja va J.W.Patchin tomonidan kiberzo'ravonlik, an'anaviy bulling va suitsidal xulq-atvor o'rtasidagi aloqadorlik o'rganilib, zo'ravonlik tajribasining o'spirinlar psixologik farovonligi uchun jiddiy xavf omili bo'lishi mumkinligi ko'rsatib berilgan [6]. Mazkur ilmiy natijalar kiberzo'ravonlikning salbiy oqibatlarini tushuntirishda emotsional beqarorlik, ijtimoiy yakkalanish, o'zini qadrsiz his etish va shaxslararo ishonchning pasayishi kabi holatlarni kompleks baholash zarurligini anglatadi. Shu bilan birga, psixologik immunitetni rivojlantirish jarayonida oila va tengdoshlar tomonidan ko'rsatiladigan emotsional qo'llab-quvvatlash, xavfsiz kommunikativ muhit, o'zini o'zi baholashning adekvatligi hamda muammolarni konstruktiv hal etishga yo'naltirilgan koping strategiyalari muhim himoya resurslari sifatida ko'rib chiqilishi mumkin.

Yuqoridagi ilmiy yondashuvlarning qiyosiy tahlili kiberzo'ravonlikka qarshi psixologik immunitetni shaxsning individual psixologik imkoniyatlari va ijtimoiy muhitdagi himoyalovchi omillar o'zaro integratsiyasi asosida shakllanadigan ko'p komponentli tizim sifatida talqin etishga asos yaratadi. Mazkur tizimning kognitiv komponenti raqamli tahdidlarni anglash, axborotni tanqidiy baholash va manipulyativ ta'sirlarni farqlashni; emotsional-regulyativ komponenti salbiy kechinmalarni boshqarish, stressga bardoshlilik va psixologik muvozanatni saqlashni; xulq-atvor komponenti esa konstruktiv koping, shaxsiy chegaralarni himoya qilish va yordam so'rash strategiyalarini qamrab oladi. Uning ijtimoiy-psixologik komponenti oilaviy qo'llab-quvvatlash, tengdoshlararo ishonch, ijtimoiy mansublik hissi va xavfsiz kommunikativ munosabatlar orqali namoyon bo'ladi. Ushbu komponentlarning o'zaro uyg'unligi kiberzo'ravonlik

sharoitida o'spirinning psixologik barqarorligini ta'minlash va destruktiv ta'sirlarga nisbatan moslashuvchan javob reaksiyalarini rivojlantirishning nazariy asosini tashkil etadi.

Biroq tahlil qilingan ilmiy adabiyotlarda kiberzo'ravonlikning tarqalishi, xavf omillari va psixologik oqibatlar keng yoritilgan bo'lsa-da, o'spirinlarda unga qarshi psixologik immunitetni shakllantirishning shaxsiy, emotsional-regulyativ hamda ijtimoiy-psixologik omillarini yagona integrativ tizim asosida izohlash masalasi qo'shimcha tadqiqotlarni talab etadi. Xususan, oilaviy qo'llab-quvvatlash, tengdoshlararo munosabatlar, refleksiv tafakkur, emotsional barqarorlik, raqamli savodxonlik va konstruktiv koping strategiyalarining o'zaro aloqadorligini aniqlash, ularning psixologik himoyalashdagi differensial ahamiyatini baholash hamda samarali profilaktik mexanizmlarni ilmiy asoslash mazkur tadqiqotning ustuvor yo'nalishini belgilaydi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotning metodologik asosini o'spirinlarda kiberzo'ravonlikka qarshi psixologik immunitetni shakllantiruvchi shaxsiy, emotsional-regulyativ va ijtimoiy-psixologik omillarni kompleks o'rganishga yo'naltirilgan tizimli, ijtimoiy-kognitiv hamda ekologik yondashuvlar tashkil etadi. Tadqiqotda psixologik immunitet raqamli muhitda yuzaga keladigan destruktiv kommunikativ ta'sirlarni anglash, emotsional zo'riqishni boshqarish, shaxsiy psixologik chegaralarni himoya qilish va konstruktiv xulq-atvor strategiyalarini tanlash imkoniyatlarini birlashtiruvchi integrativ psixologik resurs sifatida talqin etiladi. Ushbu yondashuv asosida kiberzo'ravonlikka nisbatan himoyalash jarayoni shaxsning individual psixologik imkoniyatlari bilan uning ijtimoiy muhitidagi himoyalovchi shart-sharoitlarning o'zaro aloqadorligi orqali izohlanadi.

Tadqiqot metodologiyasida ilmiy adabiyotlarni kontent-tahlil qilish, qiyosiy tahlil, nazariy umumlashtirish, omillarni tizimlashtirish va konseptual modellash usullaridan foydalanish nazarda tutiladi. Bunda kiberzo'ravonlikka qarshi psixologik immunitetni belgilovchi determinantlar uchta asosiy yo'nalishda - shaxsiy-kognitiv, emotsional-regulyativ va ijtimoiy-psixologik omillar doirasida o'rganiladi. Mazkur omillarning har biri psixologik himoyalash jarayonidagi funksional vazifasi, namoyon bo'lish xususiyatlari va profilaktik imkoniyatlariga ko'ra tavsiflanadi.

1-jadval.

Kiberzo'ravonlikka qarshi psixologik immunitetni shakllantiruvchi omillarning nazariy tasnifi

Ijtimoiy-psixologik omillar	Asosiy psixologik ko'rsatkichlar	Himoyalovchi mexanizmlar
Shaxsiy-kognitiv	O'zini baholash, refleksivlik, tanqidiy fikrlash	Virtual tahdidlarni anglash, mustaqil qaror qabul qilish
Emotsional-regulyativ	Emotsional barqarorlik, stressga bardoshlilik, o'zini nazorat qilish	Salbiy kechinmalarni boshqarish, psixologik muvozanatni saqlash
Ijtimoiy-kommunikativ	Empatiya, muloqot kompetentligi, shaxslararo ishonch	Konstruktiv muloqot, ziddiyatlarni zo'ravonliksiz hal etish
Oilaviy-ijtimoiy	Ota-ona qo'llab-quvvatlashi, oilaviy ishonch	Emotsional himoyalanganlik, yordam olish imkoniyatlari
Raqamli-psixologik	Raqamli savodxonlik, xavfni baholash, shaxsiy chegaralarni anglash	Xavfsiz onlayn xulq-atvor, destruktiv aloqalarni cheklash

Jadvalda keltirilgan omillarni nazariy jihatdan umumlashtirish psixologik immunitetning shakllanishi alohida shaxsiy sifat bilan chegaralanmasligini, balki o'zaro bog'liq psixologik resurslar tizimiga tayanishini ko'rsatadi. Xususan, shaxsiy-kognitiv omillar virtual xavflarni anglash va baholash imkoniyatlarini rivojlantirsa, emotsional-regulyativ omillar destruktiv kommunikativ ta'sir sharoitida psixologik muvozanatni saqlashga xizmat qiladi. Ijtimoiy-kommunikativ va oilaviy omillar esa himoyalash jarayonining tashqi resurslarini shakllantirib, o'spirinning xavfli vaziyatlarda ijtimoiy yordamdan foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Xulosa. O'spirinlarda kiberzo'ravonlikka qarshi psixologik immunitetni shakllantirishning ijtimoiy-psixologik omillariga oid ilmiy-nazariy tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamli muhitdagi destruktiv kommunikativ ta'sirlarga nisbatan psixologik barqarorlik shaxsiy resurslar, emotsional o'zini o'zi boshqarish mexanizmlari va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimining o'zaro uyg'unligi asosida rivojlanadi. Kiberzo'ravonlikka qarshi psixologik immunitet o'spirinning virtual tahdidlarni anglash, salbiy axborot ta'sirini tanqidiy baholash, emotsional muvozanatini saqlash hamda murakkab kommunikativ vaziyatlarda konstruktiv xulq-atvor strategiyalarini tanlash imkoniyatlarini birlashtiruvchi integrativ psixologik resurs sifatida namoyon bo'ladi. Bunda o'zini o'zi baholash, refleksiv tafakkur, stressga bardoshlilik va raqamli savodxonlik kabi individual xususiyatlar psixologik himoyalashning muhim tarkibiy qismlarini tashkil etadi.

Tadqiqot doirasida amalga oshirilgan nazariy umumlashtirishlar oilaviy munosabatlarning barqarorligi, ota-onalarning emotsional qo'llab-quvvatlashi, tengdoshlararo ishonch, ijtimoiy mansublik hissi va xavfsiz ta'lim muhitining psixologik immunitetni shakllantirishdagi himoyalovchi ahamiyatini asoslash imkonini beradi. Ayniqsa, shaxsiy chegaralarni anglash, emotsional kechinmalarni boshqarish, psixologik yordamga murojaat qilish va konstruktiv koping strategiyalaridan foydalanish ko'nikmalarining rivojlanganligi kiberzo'ravonlikning ehtimoliy salbiy oqibatlarini kamaytirishda muhim omil bo'lishi mumkin. Shu jihatdan psixologik immunitetni shakllantirish jarayoni individual psixologik kompetensiyalarni rivojlantirish bilan bir qatorda, oila, ta'lim muassasasi va tengdoshlar guruhining ijtimoiy-psixologik imkoniyatlarini uyg'unlashtirishni ham talab etadi.

Umuman olganda, o'spirinlarda kiberzo'ravonlikka qarshi psixologik immunitetni shakllantirishning samaradorligi shaxsiy, emotsional-regulyativ va ijtimoiy-psixologik omillarning o'zaro integratsiyasiga bog'liq bo'lib, mazkur jarayonni takomillashtirish uchun raqamli xavfsizlik kompetensiyalarini rivojlantirish, psixologik rezilyentlikni mustahkamlash,

ijtimoiy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini faollashtirish hamda konstruktiv kommunikativ xulq-atvor ko'nikmalarini shakllantirishga yo'naltirilgan kompleks profilaktik yondashuvlarni ishlab chiqish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] O'zbekiston Respublikasining 2024-yil 14-noyabrdagi O'RQ-996-son «Bolalarni zo'ravonlikning barcha shakllaridan himoya qilish to'g'risida»gi Qonuni. – URL: <https://lex.uz/uz/acts/-7219502>.
- [2] Cosma A., Molcho M., Pickett W. (eds.). A Focus on Adolescent Peer Violence and Bullying in Europe, Central Asia and Canada: Health Behaviour in School-aged Children International Report from the 2021/2022 Survey. Volume 2. – Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2024. – ISBN 978-92-890-6092-9.
- [3] World Health Organization Regional Office for Europe. A Focus on Adolescent Social Contexts in Europe, Central Asia and Canada: Health Behaviour in School-aged Children International Report from the 2021/2022 Survey. Volume 7. – Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2024. – ISBN 978-92-890-6139-1.
- [4] UNESCO. Behind the Numbers: Ending School Violence and Bullying. – Paris: UNESCO, 2019.
- [5] Hamm M.P., Newton A.S., Chisholm A. et al. Prevalence and Effect of Cyberbullying on Children and Young People: A Scoping Review of Social Media Studies // JAMA Pediatrics. – 2015. – Vol. 169, № 8. – P. 770–777. – DOI: 10.1001/jamapediatrics.2015.0944.
- [6] Hinduja S., Patchin J.W. Bullying, Cyberbullying, and Suicide // Archives of Suicide Research. – 2010. – Vol. 14, № 3. – P. 206–221. – DOI: 10.1080/13811118.2010.494133.
- [7] Kowalski R.M., Giumetti G.W., Schroeder A.N., Lattanner M.R. Bullying in the Digital Age: A Critical Review and Meta-Analysis of Cyberbullying Research Among Youth // Psychological Bulletin. – 2014. – Vol. 140, № 4. – P. 1073–1136. – DOI: 10.1037/a0035618.
- [8] Zych I., Ortega-Ruiz R., Del Rey R. Systematic Review of Theoretical Studies on Bullying and Cyberbullying: Facts, Knowledge, Prevention, and Intervention // Aggression and Violent Behavior. – 2015. – DOI: 10.1016/j.avb.2015.10.001.
- [9] Nixon C.L. Current Perspectives: The Impact of Cyberbullying on Adolescent Health // Adolescent Health, Medicine and Therapeutics. – 2014. – Vol. 5. – P. 143–158. – DOI: 10.2147/AHMT.S36456.
- [10] Smith P.K., Mahdavi J., Carvalho M., Fisher S., Russell S., Tippett N. Cyberbullying: Its Nature and Impact in Secondary School Pupils // Journal of Child Psychology and Psychiatry. – 2008. – Vol. 49, № 4. – P. 376–385. – DOI: 10.1111/j.1469-7610.2007.01846.x.
- [11] Tokunaga R.S. Following You Home from School: A Critical Review and Synthesis of Research on Cyberbullying Victimization // Computers in Human Behavior. – 2010. – Vol. 26, № 3. – P. 277–287. – DOI: 10.1016/j.chb.2009.11.014.